

1912 OSMANLI MECLİSİ MEBUSAN SEÇİMLERİNDE
SARUHAN (MANİSA) SANCAĞI
İTTİHAT VE TERAKKİ FIRKASI ADAYI
YUSUF RIZA BEY VE SEÇİM BEYANNAMESİ

Muzaffer TEPEKAYA*

Öz

II.Meşrutiyet'in ikinci dönem seçimi, ülke çapında 1912 yılı Ocak-Mart aylarında yapılmış ve Osmanlı demokrasi tarihine ilk erken genel seçimler olarak geçmiştir. Bu seçimlere iki fırka, İttihat ve Terakki Fırkası ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası katılmıştır. İttihat ve Terakki Fırkası, seçimlerde büyük bir siyasal tahammülsüzlük göstermiş ve seçmenlere baskı uygulamıştır. Bu nedenle 1912 seçimleri "Sopalı Seçim" olarak adlandırılmıştır.

Bu çerçevede Saruhan (Manisa) Sancağı'nda 1912 seçimlerinde İttihat ve Terakki Fırkası'ndan mebus adayı olan Yusuf Rıza Bey, genelde yaşanan siyasal kavga ve tartışmaların dışında kalan bir seçim beyannamesi** hazırlamıştır. Beyannamesinde aday olma sebeplerini, özgeçmişini ve yapacaklarını anlatmıştır.1912 yılında bir kişinin kendi iradesi ile mebus adayı olması ve propaganda yürütmesi Türk demokrasi tarihi açısından oldukça önemli bir gelişmedir. Bununla birlikte Yusuf Rıza Bey'in Saruhan Sancağı'ndan olmaması, seçim kazanamamasında etkili olduğu düşünülürse, bu da demokrasi tarihi açısından ders çıkarılacak bir uygulamadır. Sonuç itibariyle Yusuf Rıza Bey'in seçim beyannamesi ve propagandaları, Türk demokrasi tarihi için neredeyse bugün dahi kullanılabilir olan bir ön model özelliği taşıdığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Meclis-i Mebusan, Saruhan, Yusuf Rıza, Demokrasi Tarihi.

SARUHAN (MANISA) SANCAK UNION AND PROGRESS PARTY
CANDIDATE YUSUF RIZA BEY'S ELECTION DECLARATION DURING
THE OSMANLI PARLIAMENT ELECTION IN 1912

Abstract

The second-term election of the 2nd Constitutional Monarchy was held throughout the country in January-March 1912 and was regarded as the first early General Elections in the history of Ottoman Democracy. Only two parties the Committee of Union and Progress and Freedom and Entente took part in these elections. Committee of Union and Progress showed

* Doç.Dr., Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi
(muzaffer.tepekaya@cbu.edu.tr).

** Yusuf Rıza Bey'in seçim beyannamesinin orijinali makale sonunda verilmiştir.

a great impatience and put pressure on voters. It is for this reason that the election in 1912 was defined as "Election with Stick".

In this context, Yusuf Rıza, the Candidate of Committee of Union and Progress in the Saruhan (Manisa) Sancak in 1912 elections, prepared a manifesto which was out of political disputes and debates. He explained the reasons of his nomination and forthcoming actions together with his résumé in his manifesto. His nomination as a congressman and conducting his propaganda with his free will is a considerable progress in terms of the history of Turkish Democracy. However, considering that Yusuf Rıza was not originally from the Saruhan Sancak which caused his failure in the elections, it must be seen as an attempt to be learned in terms of the history of democracy. As a result, it can be stated that Yusuf Rıza's election manifesto and his publicity could be considered as a pre-model which can be used even today in terms of the history of Turkish Democracy.

Keywords: *Osmanlı, Osmanlı Assembly, Saruhan, Yusuf Rıza, the history of Democracy.*

Giriş

Osmanlı Devleti'nde uzun süren mutlak monarşi yönetiminden sonra 1876 yılında yapılan Meşrutiyet denemesi başarılı olamamıştı. II. Meşrutiyet'in ilanının ardından yapılan seçimler sonucunda Meclis-i Mebusan, 17 Aralık 1908 tarihinde görkemli bir törenle açıldı¹. Mabeyn Başkâtibi Ali Cevat Bey'in padişahın nutkunu okumasıyla birlikte Meclis'in açılışı resmiyet kazandı². 281 mebusluktan tamamına yakını İttihat ve Terakki kazanmıştır.

II. Meşrutiyet dönemi Meclis-i Mebusan'ı, 1293/1876 tarihli Kanun-i Esasî'nin bazı maddelerini değiştirmiştir³. Bu çerçevede 1876 Anayasası'nın Padişahın hak ve yetkilerinin sınırlandırılması, meclis etkinliğinin artırılmasıyla basın-yayın hakları hususlarında ilerlemeler sağlayan adımlar atılabilmektedir. Meclis-i Mebusan'ın 29.12.1324 (11 Ocak 1909) tarihli dokuzuncu toplantısında Kanun-i Esasî'nin değişikliğine dair üç mebus tarafından önerge verilmiş ve yapılan görüşmeler sonucunda 30.12.1324 (12 Ocak 1909) tarihinde karar verilmiştir⁴. Meclis-i Mebusan'da Kanun-i Esasî'nin tadilatına dair cereyan eden müzakerelerin ardından istenilen değişiklik teklifi Meclis-i Âyan'a havale edilmiştir. Meclis-i Âyan, toplantı senesinin sonu olması sebebiyle değişiklik teklifinde sadece meşrutiyet ve hâkimiyet-i milliye açısından hayati derecede önemli olan maddeleri kabul ederek diğer maddelerin görüşülmesini bir sonraki toplantı yılına bırakmıştır. Ancak daha sonraki yıllarda bu maddeler üzerinde

1 *Tanin*, 4 Kanun-u Evvel 1324 (17 Aralık 1908), nu. 137, s.1.

2 *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (MMZC)*, Devre: I, İçtima Senesi:1, C.1, Ankara 1982, ss.2-3; "Nutm-u Hümayûn", *Tanin*, 5 Kanun-i Evvel 1324 (18 Aralık 1909),nu. 138, s.2.

3 *Takvim-i Vekayi*, Sayı:321, 19 Şaban 1327/19 Ağustos 1325 (4 Eylül 1909).

4 *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (MMZC)*, Devre 1, İçtima Senesi 1, C.1, Ankara 1982, ss.119-120.

herhangi bir görüşme yapılmamıştır. Sonuçta her iki meclis tarafından da kabul edilen 24 maddelik değişiklik resmîyet kazanmıştır. Söz konusu değişikliklerle birlikte Meclis'in Padişah ve kabine karşısındaki durumu güçlendirilerek yasama, yürütme ve yargı arasında denge kurulmaya çalışılmıştır. Padişah'a ait yetkilerde kısıtlamaya gidilmesi, Meclis'in yetki alanının genişletilmesi, ihdas edilen güvenoyu müessesesiyle yürütmenin meclise karşı sorumlu kılınması, kişi hak ve hürriyetlerinin anayasal güvence altına alınması gibi hususlar 1909 Kanun-i Esasi tadilatının ana çatısını oluşturmuştur.

Kanun-i Esasî tadilatının altında yatan asıl sebep hâkimiyet-i milliyeyi tesis etmektir. Bu itibarla öncelikle Padişah'a Meclis-i Umumî önünde Kanun-i Esasî'ye riayet edeceğine ve vatan ve millete sadık kalacağına dair getirilen yemin etme zarureti, meclisi ve mecliste tecelli eden hâkimiyet-i milliyeyi teorik planda Padişah'ın üzerine çıkarmıştır. İkinci olarak Padişah'ın Heyet-i Vükelâ ve Meclis-i Mebusan üzerindeki nüfuzu büyük ölçüde kırılmıştır. Bütün kabineyi atama yetkisi elinden alınan Padişah, sadece Sadrazamı atayacak ve kabine, Sadrazam tarafından teşkil olunacaktır. Padişah'ın Meclis'i feshetmesi zorlaştırılmış ve bilhassa 1878'deki gibi bir uygulamayla Meclis'i süresiz tatil etmesinin önüne geçilmiştir. Vükelâ'nın Meclis-i Mebusan'a karşı mesuliyeti anayasal bir ilke olarak benimsenmiş ve güvenoyu müessesesi kabul edilmiştir. Buna göre Heyet-i Vükelâ hem toplu olarak hükümetin genel siyasetinden hem de tek tek kendi nezaretleri dairesindeki icraattan Meclis-i Mebusan'a karşı sorumludur. Yasama ve yürütme, yani Meclis ve hükümet arasındaki ihtilaflarda Meclis kararı nazarı olarak üstün bir hâle getirilmektedir⁵.

Hâkimiyet-i milliyenin tesisi bağlamında önemli bir yenilik olarak mebuslara kanun teklif etme hakkı tanınmıştır. Meclis-i Mebusan riyasetinin seçimler yoluyla belirlenmesi usulü de Padişahın Meclis üzerindeki nüfuzunu kıran hususlardan biri olmuştur. Kişi hak ve hürriyetleri bağlamında ise 1909 Kanun-i Esasî tadilatının en önemli adımı, 1876 Kanun-i Esasî'sinin 119. maddesini kaldırarak istediği kişiyi sürgüne gönderme yetkisini Padişahın elinden almak olmuştur. Şahsî hürriyet, anayasal haklar içinde tanımlanarak güvence altına alınmış ve kanun dışı tutuklama ve cezalar men edilmiştir. Diğer taraftan kanun dairesinde serbest bırakılan matbuatın, basımdan önce teftişe tabi tutulamayacağı hükme bağlanmış ve demokrasilerin vazgeçilmez unsuru olan düşünce hürriyeti teorik olarak hayata geçirilmiştir⁶. Yine demokrasilerin olmazsa olmazlarından olan toplantı hakkı (hakk-ı içtima) ve gizli ve ayrılıkçı olmamak kaydıyla cemiyet kurma hakkı Osmanlı vatandaşlarına verilmiştir⁷. Böylece siyasî partiler de cemiyet kabul edilerek çok partili hayata geçilebilmiştir.

1876 Anayasasının 3. maddesinde Padişahın tahta çıkışında Meclis-i Umumide Şer'i Şerif ve Kanun-i Esasi hükümlerine uyacağına, vatan ve

5 Suna Kili, *Türk Anayasaları*, Tekin Yayınevi, İkinci Basım, Ankara 1982, ss.27-29.

6 Kili, *a.g.e.*, s.28.

7 Kili, *a.g.e.*, ss.30-31.

millete sadakat edeceğine dair yemin etmesi şartı getirilmiştir. Meclis, açık değilse ilk toplantısında yemin edecektir. Dolayısıyla sorumsuz bir Padişahın Şeriata, Anayasa, vatana ve millete karşı sorumlu bir devlet başkanı anlayışına gelinmiştir. Burada Sultan V. Mehmet Reşat'ın Padişahlığının meclis tarafından onaylandığını 31 Mart olayı sonrası tahtı II. Abdülhamit'ten devralan Sultan Reşat'ın Anayasanın 3. maddesi gereğince yemin ettiğini hatırlatmak, bu değişimi göstermesi bakımından anlamlıdır. 5. maddede Padişahın yaptıklarının sorumluluğunun hükümete ait olduğu kabul edilmiştir. 1909 düzenlemelerinde en önemli değişikliklerden birine uğrayan Anayasanın 7. maddesinde; savaşa ve barışa, ticarete, bir mülkün terkine veya ilhak-i araziye, Osmanlı vatandaşlarının asli ve şahsi haklarına taalluk eden devletçe masrafı gerektiren anlaşmalara, Meclis-i Umuminin tasdikinden geçirilmesi şartı getirilmiştir. Ayrıca Padişahın kabine üyelerinin tamamını seçme yetkisi sınırlandırılmış, sadece başbakanı ve şeyhülislamı atama şekline dönüştürülmüştür. Anayasanın 35. maddesinde değinileceği gibi meclisi feshetme yetkisi Padişahın elinden tamamen alınmamış, Ayan Meclisinin görüşünün alınması şartına bağlanmıştır. Ayrıca bir feshetme halinde meclisin 3 ay içinde yeniden açılması şartı konmuştur. 12. maddesinde kanun dairesinde serbest olan matbuata, basımdan önce hiçbir şekilde teftiş ve muayene uygulanmaması hükmü getirilerek sansür kaldırılmıştır⁸.

Esas itibarıyla yapılan düzenlemelerin, hakimiyet hakkını halka vermede büyük adımlar teşkil ettiğini ifade etmemiz gereklidir. Millet, hakimiyetini elleriyle kullandığı mebusların, Padişah tarafından atanan hükümet üyelerinden, dolayısıyla yürütmeden önde gelmeleri, meclisin sistem içindeki gerçek yerini almasında bir dönüm noktasıdır. Bu anlamda İttihat ve Terakki Partisi'nin etkisiyle yapılan bu değişikliklerle Osmanlı meşrutiyet rejiminin parlamentarizme yaklaştığı söylenebilir.

II. Meşrutiyet dönemi seçimlerinin hukukî dayanağı olarak 3 belge gösterilebilir. Bunlar Kanun-i Esasî, Tâlimât-i Muvakkate ismi verilen belge ve İstanbul bölgesinde seçimin nasıl yürütüleceğine dair hazırlanan Beyannâme'dir⁹. Seçimler, sancaklar itibarıyla yapılacak, her sancak bir "daire-i intihabiye" her nahiye bir "şube-i intihabiye" itibar olunacaktı.

Seçimlerde gizli oy ilkesi kabul edilmişti. Anayasada seçimlerin ne surette icra edileceği 66. maddede belirtildiği gibi çıkarılacak özel bir kanunla tayin edilecekti. Bu kanunu hazırlamak Meclis-i Mebusan'a bırakılmıştı¹⁰. Dolayısıyla Osmanlı II. Meşrutiyet dönemi ilk seçimleri, bir seçim kanunu olmaksızın yapılmıştı¹¹.

8 Kili, *a.g.e.*, ss.26-31.

9 Servet Armağan, "Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri", *Armağan Kanun-u Esasî'nin 100. Yılı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara 1978, s.151.

10 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. VIII, Ankara 2000, s.230.

11 Armağan, *a.g.m.*, s.150.

Kanunu Esasi'nin 65. maddesine göre Heyet-i Mebusan'ın üye sayısı her elli bin erkek Osmanlı tebaasına, bir üye gelecek şekilde hesaplanırdı.¹² Sancakların nüfusunun elli binden az ya da çok olmasına göre bu oran ayarlanmıştır. Seçim kanununa göre; nüfusu 25.000 ile 75.000 arasında olan sancaklar 1 mebus, 75.000 ile 125.000 arasında olan sancaklarda 2, 175.000'e kadar 3 ve 220.000'e kadar 4 mebus seçilecek, bundan fazla olan yerlerde seçilecek mebus sayısı bu orana göre ayarlanacaktı.

Seçimler iki dereceli olacaktı. Seçmen olabilme şartlarını taşıyan Osmanlı vatandaşlarının hepsi "birinci derecede" seçmenlerdi. Birinci derece olan seçmenler, mebusları belirleyecek olan ikinci derece seçmenleri tespit edecekti. Her 500 bininci seçmen, bir ikinci seçmen (müntehib-i sani) seçebilecek şekilde seçim çevreleri oluşturulacaktı.

Kanun-i Esasi'de seçmenlerin erkek olması haricinde seçmenlik şartları ile ilgili herhangi bir hüküm olmamakla birlikte mebus olabilmenin şartları yer almaktadır. Kanun-i Esasi'nin 65 ile 80. maddeleri Meclis-i Mebusan ve seçimleri ile ilgili idi. Buna göre bir kişi hem memur hem de mebus olamazdı. Osmanlı tebaası olmayan, geçici olarak yabancı bir devlet imtiyazına sahip olan, Türkçe bilmeyen, otuz yaşını doldurmamış olan, seçim sırasında birinin hizmetkârlığında bulunan, iflas edip itibarı iade edilmemiş olan, kötü halleriyle bilinen, medenî hakları elinden alınmış olan kişiler mebus seçilemezlerdi. Mebuslar seçtikleri vilâyet ahalisinden olmak zorundaydılar. Kanun-i Esasi'de askerlikle ilgili hiçbir hükmün olmadığı görülmektedir. Ancak o devrin hukukçuları subayların da anayasa hükmü gereğince asker sayıldığı ve mebus olabilmek için mutlaka askerlikten istifa etmeleri gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Bu görüşlerine delil olarak da Meclis-i Mebusan'ın ilk toplantısında asker mebuslarla ilgili çıkardığı kanunu göstermişlerdir¹³.

Seçimler dört yılda bir yenilenirdi ve tekrar seçilmek caizdi. Seçimlere meclisin toplantı ayı olan Kasım ayından 4 ay önce başlanılırdı. Seçilen mebuslar kendilerini seçen bölgeyi değil tüm Osmanlıları temsil ederlerdi. Mebuslardan birisi herhangi bir nedenle meclisten ayrılırsa yenisi bir sonraki toplantı yılına yetişmek üzere seçim yapılırdı. Mebuslar aylık 5000 kuruş maaş alırdı. Heyet-i Mebusan'ın görüşmeleri açık idi. Vükelâdan veya Heyet-i Mebusan azasından 15 kişinin talebi üzerine görüşmeler gizli de yapılabilirdi. Heyet-i Mebusan azasından hiçbiri meclis tarafından çoğunluk kararıyla suçlu bulunmadıkça veya suçüstü yakalanmadıkça tutuklanamaz ve muhakeme edilemezdi. Heyet-i Mebusan, meclise havale edilen yasa tekliflerini müzakere ederdi ve bunlardan malîye ve Kanun-i Esasi ile ilgili olan maddeleri ret, kabul veya tadil ederdi. Eğer padişah, meclisi feshederse en geç altı ay içerisinde meclis açılmak üzere yeniden mebusan seçimine başlanılırdı. Kanun-i Esasi'deki seçimler ve mebusluk şartları ile ilgili hükümler bunlardı. Fakat bu hükümlerin tamamı

12 Düstur, I.Tertib, C.IV, ss.4-20.

13 Armağan, a.g.m., s.153.

uygulanmamış, onların yerine Tâlimât-ı Muvakkate'nin hükümlerine riayet edilmiştir.¹⁴ İstanbul'da ise seçim "Beyannâme" isimli vesikaya göre yapılmıştır. Vesikadan İstanbul'un adeta pilot bölge seçildiği ve burada yapılan seçimin, istikbalde tüm ülke genelinde yapılacak olan seçimlere model teşkil edeceği anlaşılmaktadır.¹⁵

1. 1912 Meclisi Mebusan Seçimleri

17 Aralık 1908'de açılan II.Meşrutiyet ilk meclisinde mebusların hemen hepsi İttihat ve Terakki Cemiyeti mensubu idi. Fakat sonraki siyasî gelişmeler, cemiyetin listesinden mebus seçilenlerin pek çoğunun gerçek mânâda birer İttihatçı olmadığını göstermiştir¹⁶. Zira meclise giren mebuslar arasında hemen her dinî, etnik ve fikrî yapıda insanlar mevcuttu. Nitekim bir müddet sonra 1908 Meclis-i Mebusan'ında şiddetli anlaşmazlıklar ortaya çıktı. Bir süre sonra her şeye hakim olan İttihatçılar, Meclis-i Mebusan'ı dağıtmaya ve seçimleri yenilemeye karar verdiler¹⁷.

İstanbul'da yapılan ara seçim İttihatçılar açısından önemli bir yenilgi idi. İstanbul mebusu ve Hariciye Nazırı Rıfat Paşa, Londra Büyükelçiliği'ne atanınca ortaya çıkan boş üyelik için Aralık 1911'de yapılan ara seçimi, Hürriyet ve İtilafın adayı Tunuslu Hayreddin'in tanınmamış genç bir gazeteci olan oğlu Tunuslu Tahir Hayreddin Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin güçlü adayı Dahiliye Nazırı Memduh Bey'e karşı 195'e 196 oyla, yani bir oy farkla kazanmıştı. Bu olay İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde büyük bir panik ve çözülmeye, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nda ise bayram ve zafer sevincine yol açmıştır.

İstanbul'da yapılan ara seçimi, Hürriyet ve İtilaf Fırkası adayının kazanması İttihatçıları harekete geçirmiştir. Meclis-i Mebusan'daki çoğunluğu kaybetmekten korkan ittihatçılar, önce Kanûn-iEsâsî değişikliğine teşebbüs etmiş, başarısız kalınca da daha önce değiştirilmesini istedikleri 35. maddeden yararlanarak 18 Ocak 1912'de Meclis-i Mebusanı feshetmişlerdir¹⁸.

Osmanlı demokrasi tarihinin ilk erken genel seçimleri olan 1912 seçimleri,ülke çapında çoğunlukla Ocak-Mart aylarında yapılmıştır. Ancak bazı yörelerde seçim süreci Mayıs ayına kadar sürmüştür. Bu seçimlere iki fırka, İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası katıldı. İktidarda bulunan İttihatçılar,

14 Armağan, *a.g.m.*, s.153.

15 İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1997, s.77.

16 Aykut Kansu, *1908 Devrimi*, 3.Baskı, İletişim Yayınları İstanbul 2002, ss.271-356, 375-459; Cezmi Eraslan ve Kenan Olgun, *Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Parlamento*, 3F Yayınevi, İstanbul 2006, ss.69-79.

17 Fevzi Demir, "İzmir Sancağı'nda 1912 Meclis-i Mebusan Seçimleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi*, C.1, S.1, İzmir 1991, s.157.

18 MMZC, D:1, C.2, Sene-i İctima: 4, İ:40, 5 Kanunisani 1327, s.553; Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki (1908-1914)*, (Çev: Nuran Yavuz), Kaynak Yayınları, Ankara 1984, ss.148-151; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler İttihat ve Terakki*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, s.164.

seçimleri kazanabilmek için var gücüyle çalışmışlardı. İttihat ve Terakki, seçimlerde siyasal tahammülsüzlük göstermiş¹⁹ ve muhalefeti küçümsemişti²⁰. Ülkenin çeşitli bölgelerinde seçim esnasında bazı olaylar yaşanmış, seçimlerde seçmenler yer yer fiili tecavüzlere uğramışlardı. Eskişehir’de²¹, Trabzon’da²² ve daha pek çok yerde ciddi olaylar çıkmış, Gümilcine’de Rıza Tevfik Bey dövülmüştü²³. Bu nedenle 1912 seçimleri “Sopalı Seçim” ya da “Dayaklı Seçim” olarak adlandırılmıştır²⁴. Seçimler İttihat ve Terakki’nin ağır baskısı altında geçmiştir. Çünkü askerî, mülkî ve idarî amirlerin neredeyse tamamı İttihat ve Terakki mensubuydu.

Ayrıca seçim sebebiyle İttihat ve Terakki Cemiyeti, Anadolu’da seyahate çıkmıştır²⁵. İttihat ve Terakki Cemiyeti, seçmenleri yönlendirmek veya kendi tarafına çekebilmek için konferanslar düzenledi, birçok cemiyet üyesini ülkenin çeşitli bölgelerine propagandada bulunmaları için gönderdi²⁶. Dolayısıyla seçmenlere büyük baskılar yapılmış yer yer fiili tecavüzlere varan baskılarla karşılaşmış ve doğal olarak İttihat ve Terakki Cemiyet’i seçimi büyük bir farkla kazanmıştır²⁷. Muhalefet, 286 üyelikten sadece on beşini elde edebilmiştir. Artık mecliste muhalefet yoktu²⁸. Seçim müdahaleleri ve sert tedbirler sonucunda muhalefetin büyük bir kısmı meclis dışında kalmış, muhalif 100 mebusan sadece 6’sı meclise girmeyi başarabilmişti²⁹. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin seçim dönemini denetim altına alması ve zor kullanmak yoluyla istemediği muhalifleri büyük bir oranda meclis dışına itmeyi başarması, seçim zaferini hayli tartışmalı hale getirmişti. İttihatçıların bu seçim zaferinde sıkı örgütlenme, sivil ve askerî bürokratların desteği de önemli bir paya sahip olmuştu.

Bu seçimin, “Sopalı Seçim” olarak anılmasının yanında büyük bir mücadeleye sahne olması bakımından önemlidir. Bu seçimlerde ilk defa iki büyük fırka karşı karşıya gelmişlerdi. İttihatçıların II. Meşrutiyet devrinde böylesine mücadele vermek zorunda kaldığı tek seçimdir. Bu nedenle

- 19 Hüseyin Cahit, “Muhtaç Olduğumuz Muhalefet”, *Tanin*, 12 Mart 1328 (25 Mart 1912).
- 20 Hüseyin Cahit, “İntihabat ve İttihat ve Terakki”, *Tanin*, 25 Mart 1328 (7 Nisan 1912).
- 21 İhsan Güneş, “1912 Seçimleri ve Eskişehir’de meydana gelen Olaylar”, *Bellekten*, CLVI, Sayı:216, TTK Yayınları, Ankara 1992, ss.459-483.
- 22 Kudret Emiroğlu, “Trabzon’da Sopalı Seçimler”, *Tarih ve Toplum*, C.17, S. 97, Ocak 1992, ss.41-46
- 23 İktiham Gazetesi, Nu:29, 25 Mart 1912; Hak Gazetesi, nu:12, 25 Mart 1912.
- 24 Mehmet Ö. Alkan, “Hürriyet ve İtilâf Fırkası’nın İlk Programı ve Nizâmnamesi”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, No:2. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s.49; Kenan Olgun, “II. Meşrutiyet Dönemi Seçim Sistemi ve 1912 Seçimlerinde İzmit Sancağı’nda Uygulanışı”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı: 39, İstanbul 2004, s.147;
- 25 Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilâf Fırkası*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990, s.123.
- 26 *Tanin*, 4 Şubat 1327.
- 27 Reşat Ekrem Koçu, “Türkiye’de Seçimin Tarihi 1877-1950”, *Tarih Dünyası Dergisi*, C.I, S.5-6, İstanbul 1950, s.183.
- 28 Bayram Kodaman, “II. Meşrutiyet Dönemi (1908- 1914)”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.185.
- 29 Kurtuluş Kayalı, “Hürriyet ve İtilâf”, *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.1438-1439.

fırka, zaman zaman sert tavırlar sergilemiştir. Diğer taraftan İttihat ve Terakki Fırkası devlet imkânlarından da yararlanmış ve seçim pusulalarını postacılara dağıttırmıştı. Başkaları adına oy verilmesi diğer yolsuzluklardandı. Yolsuzluklar sayım esnasında da devam etmiş, şahıslara göstermeden sayım tamamlanmıştı. Gerçekten seçim sürecine müdahale eden İttihatçılar ve hükümet, İtilafçıların seçim propagandalarını ve faaliyetlerini önlemek için her türlü tedbiri almış hatta adaylarına belli zorluklar çıkartmıştı³⁰. İttihat ve Terakki Fırkası'nın otoriter gölgesi altında yapılan seçimlerde usulsüzlük ve yolsuzluk yapılması, muhalefetin eleştirilerine yol açmıştı³¹. Hürriyet ve İtilâf Fırkası gazeteleri, yolsuzluklar konusunda şikayetlerini dile getirmiş ayrıca fırka, seçim yolsuzluklarından ötürü Dahiliye Nezâretine, Sadârete ve Padişah'a şikayetlerini bildirmiş fakat bir sonuç elde edememiştir³².

Bu seçimin bir başka özelliği de azınlıkların ittifakının dağılmasıdır. Ermeniler ikiye bölünmüş;Hınçaklar, Hürriyet ve İtilâfa;Taşnaklar, İttihat ve Terakki Fırkasına dahil olup destek vermişlerdir³³. Yahudiler, İttihat ve Terakkiyi; Rumlar, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı desteklemiştir. Nitekim 13 Ocak 1912'de iki taraf arasında yapılan anlaşma uyarınca Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Rum azınlığın siyasi ve her türlü kültürel haklarının savunucusu olacağını kabul etmişti³⁴. Arnavutlarla³⁵ diğer azınlıkların çoğu Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na destek vermişlerdir.

18 Nisan 1912 tarihinde açılan Meclis-i Mebusan, seçim süresinin uzaması üzerine gecikmeli olarak 13 Mayıs 1912'de çoğunluğu sağlayarak toplanabilmişti³⁶. Yeni yasama yılında Ahmet Rıza Bey'in yerine Halil Mentеше meclis başkanlığına getirilmiştir³⁷. 1912 yılında seçilen dördüncü Osmanlı meşrutiyet meclisinin ömrü çok kısa olmuştur. Muhalefetin güçlenmesine, tepkinin büyümesine paralel olarak İttihat ve Terakki'nin iktidarı da her türlü şiddeti uygulamaya başlamıştır. Sıkıyönetimin ilanıyla ve siyasi yasaklarla muhalefet susturulmaya çalışılmıştır. 5 Nisan 1328 (18 Nisan 1912)'de ilk toplantısını yapmış³⁸ olan bu meclis, 23 Temmuz 1328 (5 Ağustos 1912) tarihli irade-i seniye ile feshedilmiştir³⁹. Özellikle Eskişehir ve İzmir'de çıkan hadiselerle, Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi'nin "Balıkesir ve mülhakatı ahalisine" gönderdiği Hürriyet ve İtilaf Fırkası aleyhtarı bildiri, dönemin en

30 Fevzi Demir, *Osmanlı Devletinde İkinci Meşrutiyet Döneminde Meclisi Mebusan Seçimleri (1908-1914)*, İmge Kitapevi, Ankara 2007, ss.264-277.

31 Birinci, *a.g.e.*, s.154.

32 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, C.I, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, s.302; Birinci, *a.g.e.*, ss.146-155

33 *Tanin*, 8 Subat 1327; Cavit Bey'in Hatıraları, *Tanin*, 8 İkinciteşrin 1943.

34 Babanzade İsmail Hakkı, "İntihabat ve Rum Cemaatı", *Tanin*, 12 Mart 1328.

35 "Arnavut Kulübünün Beyannamesi", *Yeni Gazete*, 20 Kanunisanı 1327.

36 MMZC, 30 Nisan 1328, Cilt:1, D:2, Sene-i İçtima:1, İ:4, s.31.

37 MMZC, 2 Mayıs 1328, Cilt:1, D:2, Sene-i İçtima:1, İ:5, s.43

38 MMZC, Devre:2, İçtima:1, Cilt:1, s.1.

39 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO), Dosya No:4069, Gömlek No:305125, 22/Ş/1330; MMZC, Devre:2, İçtima:47, Cilt:2, ss.645-655.

çarpıcı olaylardır. Diğer taraftan ağırlaşan dünya şartları ile birlikte Osmanlı Devleti, büyük bir siyasi buhranın içine sürüklenmiştir. Ülkenin dört bir yanında İttihat ve Terakki'den istifalar olmuş ve cemiyet gittikçe taraftarının nezdinde itibar kaybına uğramıştır. Kala kala cemiyete sadık ordudaki bazı subaylar kalmıştır. İttihat ve Terakki, iktidardan düşmüş ve hemen seçim hazırlıklarına başlanmıştır. Ancak patlak veren Balkan Savaşı, seçimlerin yaklaşık iki yıl gecikmesine sebep olmuştur.

2. Yusuf Rıza Bey'in Özgeçmişi ve Eserleri

Yusuf Rıza, 1869 (Rumi 1285) tarihinde Şumnu'da doğmuştur. Babası ticâret ve zirâatle meşgul olup sahip olduğu beş on kuruşluk emlak ve arazisini idare eden, nâmusuyla yaşamış Kara Yahya sülalesinden Kara Ahmed Ağa isimli kimsedir⁴⁰.

Şumnu'da tahsil-i ibtidâi ve rüşdiyeyi ikmâl eyledikten sonra Hacı Abdurrahman Hilmi ve Hacı Nâşid ve Hacı Evliyâ ve Hüsnü Efendiler gibi ustalardan Arapça ve Fârsça'ya giriş dersleri gördükten sonra tahsilini tamamlamak üzere babası tarafından 1883 (Rumi 1299) tarihinde İstanbul'a gönderildi. İstanbul'da Silistreli Arif, Maarif vekâletinde bulunan Hacı Ali Manastırlı, Hacı İsmâil Hakkı ve Dramalı Hüseyin Hüsnü efendiler gibi ünlü isimlerden ulûm-i arabîyye, fıkhiyye, tefsir ve hadis tahsil eylemiş, Bosnalı Salih Hilmi Efendi'den icâzet almıştır. Mevlevî Es'ad Dede ve Süleymaniyeli merhûm Hüsnü Efendiler gibi güçlü isimlerden senelerce Farsça okuyarak icâzet almıştır. Küçük Ayasofyalı Şeyh Hacı Kâmil ve Mevlevî büyüklerinden Asım Efendiler gibi zâtlardan ilm-i tasavvuf okudu.

Medrese derslerine devam ederken Dâr'ul-muâlliminin rüşdiye kısmına imtihansız kabul olunup rüşdiye muallimliği şehâdetnâmesini hak ettikten sonra yüksek tahsiline devam etmek için Dâr'ul-muâllimin-i âliye kısmına girdi. Orada okudu ve çok çalışarak başarılı oldu. Kadıasker Es'ad, muallimler muallimi Selim Sâbit, Mirdahizâde Abdurrahman Süreyya, Fârûkizâde Abdullah Hasib, Sultan Selimli Said ve en büyük tarih-i Şinas Azmi, Hekimbaşı Salih, Riyâzi-i Şahin Salih Zeki ve Emin ve Ferid ve Maliye Nazırı bulunan Nail beyler gibi muallimlerin ta'lim ve tedrislerinden bi-hakkın istifâde ederek âliye kısmından aliyyül-a'lâ şehâdetnâme ile "birinci" olarak mezun olmuştur⁴¹.

Yusuf Rıza Bey, 14 Aralık 1898 (30 Recep 1316) tarihinde İzmir Mektebi İdâdisine üçüncü müdür muâvini olarak tayin oldu⁴². Aynı okulda sıra ile ikinci müdür muâvini, başmüdür muâvini, ikinci müdür ve 1906-1907-1908 yıllarında

40 Yusuf Rıza, Manisa Livası Muntahib-i Sanilerine Sunulan Seçim Beyannamesi, 12 Şubat 1327 (25 Şubat 1912), s.5.

41 Yusuf Rıza, s.6.

42 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maarif Nezareti, Mektubi Kalemi (MF.MKT). Dosya No:428, Gömlek No:9, 30.B.1316 (14 Aralık 1898).

müdürlük görevlerinde bulundu⁴³. Aynı zamanda Tarih, Coğrafya-i usûl defteri, İlm-i ahlâk, Türkçe, Akâid, Hesap İlm-i, İktisad ve saire gibi dersleri birçok seneler okuttu. 27 Ekim 1908 (14 Teşrin-i evvel 1324) tarihine kadar İzmir İdadisinde müdür olarak bulunuyordu. İzmir İdadisi Müdür-i Evveli Yusuf Rıza Efendi'nin, okulda çıkan öğrenci nümayişleri yüzünden 30 Aralık 1908 tarihinde, Edirne İdadisi Muavin-i Evveli Mücteba Efendi'nin vazifelerinin becaşileri kararı çıkarılmıştır⁴⁴. Bunun üzerine Yusuf Rıza Bey'in, istifa ederek müdürlükten ayrıldığı anlaşılmaktadır⁴⁵.

Yusuf Rıza Bey, İzmir'de 1899 (Rumi 1315) yılında erkek öğrenciler için Dârul-irfân nâmında bir özel okul açmıştır. İki yıl sonra 1901'de yine İzmir'de kız öğrenciler için Bedraka-i İrfân nâmında bir özel okul daha açmıştır. Ödemiş'te "Dârul-irfân Ödemiş Şubesi" adıyla bir özel okul ve yine 1909 (Rumi 1325) tarihinde Alaşehir'de "Dârul-irfân Alaşehir Şubesi" olarak bir özel okul daha açmıştır.

Yusuf Rıza Bey, Saruhan Sancağı'ndan mebus adayı olduğu zaman İzmir'de Dârul-İrfân'da on dört, Ödemiş'te yedi ve Alaşehir'de altı muallim, İzmir'de Bedraka-i İrfân'da üç muallime ki toplam otuz bir maârif çalışanına millet yolunda, hak yolunda o gün için en büyük ve hayırlı hizmeti vermeye devam etmektedir. Açtığı mekteplerde devam eden talebenin miktârı 800'ü bulmaktadır. O zamana kadar erkek ve kız İdâdi, Rüşdiye ve İbtidâi on bin kişiden fazla diplomaya (şehâdetnâme) imzâ atmıştır. Okuttuğu adamlardan o gün için kâimimakamlar, cezâ resileri, müdde-i umûmiler⁴⁶, müdürler, zâbit, mühendis, tabib, eczâcı, ziraât mütehassısları, tüccâr, san'atkâr, esnâf, hulâsa meslek sahipleri ve pek çok iş adamları bulunmaktadır. İlminin genişliği ve fikrinin kuvveti nispetinde çeşitli ilim dallarında yirmi dört adet te'lif ve çeviri eseri bulunmaktadır⁴⁷.

3. Yusuf Rıza Bey'in Seçim Beyannamesi

Seçim beyannamesine, "Mağnisa Livâsının Muhterem Müntahab-ı Sânilerine" hitabı ile başlayan Yusuf Rıza Bey, "Vatanperver Efendiler" ifadesini kullanıyor.

Beyannamenin ilk kısmında, mebus olmanın şeref ve faziletleri üzerinde duran Yusuf Rıza Bey, şerefi nispetinde mesuliyetinin de ağır olduğu vurgusunu yapmaktadır. Bu yüzden herkesin mebus olamayacağını ifade ediyor.

43 Sadiye Tutsak, *İzmir'de eğitim ve eğitimciler (1850-1950)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1996, ss.155-160; Melih Tınal, *İzmir Atatürk Lisesi Tarihiçesi*, İzmir Atatürk Lisesi Eğitim Vakfı Yayınları 1, İzmir 1999, s.20,179.

44 BOA, MF.MKT., Dosya No:1090, Gömlek No:15, 6.Z.1326 (30 Aralık 1908).

45 Yusuf Rıza, s.7-8.

46 Müdde-i Umumi: Savcı

47 Yusuf Rıza, s.9.

Vatan ve millet sevgisi üzerine söylemlerde bulunan Yusuf Rıza Bey, bu görevin ehline yani kendine verilmesi halinde vatanın ve milletin kazanacağına ve meşrutiyetin yaşatılacağına dikkat çekmektedir. Eğer kendisi seçilirse 631 seneden beri varlığını sürdüren Osmanlı milletinin hayatı ve vatanın büyüklüğü yükselişine devam edecektir.

Yusuf Rıza Bey, beyannamesinde mebus seçilecek kişinin dürüst, namuslu ve hizmet ehli olması gerektiği üzerinde durarak *müntahab-ı sânilerden* yani ikinci seçmenlerden ona göre oy vermelerini istemektedir. Hatta "Ona göre tam manâsıyla bir Osmanlı mebusu intihâb ediniz ki millet sizi, târih-i cihân nâmınızı ilelebed hayır ile yâd etsin!"⁴⁸ şeklinde hamasi sözler kullanıyor.

Yusuf Rıza Bey, beyannamenin ikinci kısmında *terceme-i hali* (biyografisi)'ni vermektedir.

Yusuf Rıza Bey, aslında mebus olmaya niyeti olmadığını, fakat Saruhan Sancağı'nın kadirşinâs ahâlisinden birçok saygın kişinin kendisini bu vatanî vazîfenin ifâsına destek ve teşvik ettiklerini dile getirmiştir. Bunun üzerine Allah'tan yardım dileyerek Saruhan Sancağı'ndan mebus olmaya niyet edip karar verdiğini söylemektedir.

Alaşehir, Kula, Eşme, Demirci, Gördes, Salihli, Kasaba (Turgutlu) ve Manisa merkezleri ile bunların nahiye ve köylerinin bazılarına sıra ile uğradığını dile getiren Yusuf Rıza Bey, görüşmelerde bulunduğunu ve ahâliden meşrutiyet zamanına yakışır bir surette kendisini mebus intihâb eylemelerini talep eylediğini ifade etmektedir. Soma, Kırkağaç ve Akhisar kazaları ahalisi ile de yakında görüşeceğini bildirmektedir.

Eğer mebus olursa en iyi anladığı işin maarif olduğunu söyleyen Yusuf Rıza Bey, seçildiğinde on kadar daha okul açmak istediğini belirterek, bu alandaki tecrübelerini vatana ve Manisa'ya hizmet için sarf edeceğini vaat ediyor. Özellikle eğitim meselesi üzerinde duran Yusuf Rıza Bey, bununla birlikte yol yapacağını, vesait temin edeceğini, yıkılmaya yüz tutmuş olan evkafı ıslah edeceğini, medreseleri imâr ve ihyâ edeceğini ve asâyîşi yoluna koyacağı sözünü vermektedir.

Ziraât bilhassa üzüm mahsûlâtı hususunda, her türlü iyileştirmeyi taahhüt etmediğini, kesinlikle yapacağını kat'i bir şekilde ifade ediyor. Halkla iç içe olacağını, onların meselelerine her vakit cevaplar vereceğini, dertleri ile ilgileceğini ve hatta sene sonlarında yalnız kasaba ve şehirlere değil seçmenlerinin köylerine kadar gideceğini, köylüyü meskeni başında bulacağını bildiriyor.

Her mebusun Meclis-i Meb'ûsân'da bir fırkaya mensup olduğunu ve kendi fırkasının İttihat ve Terakki Fırkası olduğunu beyannamesinde dile getiren Yusuf Rıza Bey, mebus olsun olmasın o cemiyetin programına bağlı kalacağını

48 Yusuf Rıza, ss.4-5.

bildirdikten sonra, “Çünkü vatanın teâlîsini, milletin terakkisini o programı tatbikte buldum. Kelâm-ı kâdime el basarak, vicdânımı, dimâğımı ellerimin arasına alarak beni yaradan ulu Tanrı’nın birliğine, azâmetine yemin ederek o programa sadık kalmayı taahhüt eyledim.”⁴⁹ diyor.

Yusuf Rıza Bey, beyannamesinin son kısmında eğer kedisine mebusluk nasip olursa, vatana ve millete bağlı kalacağını, şerefle hizmet edeceğini ve buna Allah’ı şahit, namusunu kefil tuttuğunu dile getirmiştir.

1912 seçimlerinde kazalarla birlikte Saruhan Sancağı’nda 236 müntehib-i sani oy kullanmıştır. Bu seçimlerde Hüseyin Kazım Bey⁵⁰, 232 oy; Sabri Bey, 230 oy; Mustafa Fevzi Efendi,⁵¹ 229 oy ve Mansurizade Said Bey⁵², 225 oy alarak İttihat ve Terakki Partisi’nden mebus seçilmişlerdir⁵³. Saruhan Sancağı’ndan Yusuf Rıza Bey seçilememiştir. Ayrıca Saruhan Sancağı’ndan Hürriyet ve İtilaf Fırkası adaylarından Salihli sabık müftüsü Mehmed Efendi 6 oy, Hacı Mahmud 4 oy ve Mehmed Bey 4 oy almışlardır. Saruhan Sancağı’nda Rum azınlığı 6 muntahib-i sani seçmişti⁵⁴.

Sonuç

1912 seçimleri, Türk siyasi tarihinin ilk erken genel seçimi ve birden çok parti ve ideolojinin iktidar mücadelesi verdiği seçim olmuştur. Gerek İttihat ve Terakki gerekse Hürriyet ve İhtilaf, tüm imkanlarını seçim meydanlarında kullanarak daha çok mebus çıkarabilmek için birbirlerinin adaylarına sözle, yazıyla hatta fiili saldırılarla tacizde bulunmuşlardı. Özellikle İttihat ve Terakki, imparatorluğun tüm bölgelerinde seçimleri kazanabilmek amacıyla her türlü önlemi almış, baskı ve şiddet kullanmış, böylece seçim sürecini yönlendirebilmişti.

1912 seçimlerinde Saruhan Sancağı’nda İttihat ve Terakki Fırkası’ndan seçime katılan Yusuf Rıza Bey, beyannamesinden de anlaşılacağı üzere ciddi bir seçim propagandasına girişmiş olmasına rağmen mebus seçilememiştir. Buna rağmen Yusuf Rıza Bey’in seçim kampanyası ve seçimde kullandığı beyannamesi, Türk demokrasi tarihi açısından önemli bir örnek uygulamadır.

Yusuf Rıza Bey, dönemine göre oldukça iyi bir eğitim almış ve bir eğitimci olarak önemli hizmetlerde bulunmuştur. Öğretmen, müdür yardımcısı ve müdür olarak devlet okullarında görevler almıştır. Bunun yanında İzmir’de 1899’da (Rumi 1315) erkek öğrenciler için Dârul-İrfân adında bir özel okul açmıştır. İki yıl sonra 1901’de yine İzmir’de kız öğrenciler için Bedraka-i İrfân

49 Yusuf Rıza, s.12-13.

50 Meclisi Mebusan Zabıt Cerideleri (MMZC), Devre:2, İçtima:1, Cilt:1, s.2.

51 MMZC, Devre:2, İçtima:11, Cilt:1, s.229.

52 MMZC, Devre:2, İçtima:1, Cilt:1, s.2.

53 *Anadolu Gazetesi*, 25 Mart 1328, (7 Nisan 1912), s.1, 26 Mart 1328 (8 Nisan 1912), s.1.

54 *Anadolu Gazetesi*, 26 Mart 1328 (8 Nisan 1912), s.1.

ismiyle bir özel okul daha açmıştır. Ödemiş'te "Dârul-İrfân Ödemiş Şubesi" adıyla bir özel okul ve yine 1909'da (Rumi 1325) Alaşehir'de "Dârul-İrfân Alaşehir Şubesi" olarak bir özel okul daha açmıştır. Açtığı okullarda onlarca öğretmen çalışmış, yüzlerce öğrenci eğitim almıştır. Yusuf Rıza Bey, ülkede özel okullar açan yerli nadir insanlardan biridir. Bunların dışında çeşitli ilim dallarında yirmi dört adet telif ve çeviri eseri bulunmaktadır.

Yusuf Rıza Bey, birikim ve hizmetlerini siyaset alanında değerlendirmek amacıyla İttihat ve Terakki Fırkası'ndan Saruhan Sancağı mebus adayı olmuştur. Bunun için bir seçim beyannamesi hazırlayarak seçmenlerin karşısına çıkmıştır. Hazırladığı beyannameye, neden aday olduğunu, aldığı eğitimi, yaptığı ve yapacağı hizmetleri sıralamıştır. 1912 seçimleri siyasi kavga ve tartışma ortamında geçtiği halde Yusuf Rıza Bey, bu tür çekişmelerden uzak durmuştur.

Çok iyi hazırlanmış bir seçim beyannamesi olmasına rağmen Yusuf Rıza Bey, Saruhan Sancağı İttihat ve Terakki Fırkası mebus adayları arasında ilk dörde giremediği için seçilememiştir. Bunda kendisinin Saruhan Sancağı'ndan olmaması etkili olduğu söylenebilir.

Yusuf Rıza Bey'den başka bu dönem Osmanlı mebus adaylarının buna benzer seçim beyannameleri hazırlayıp bastırdıkları veya gazetede yayımlayarak propaganda yaptıkları anlaşılıyor. Tireli Halil Akif Bey'in Ahenk gazetesinde yayımlanan seçim beyannamesi⁵⁵ ve Böcüzâde Süleyman Sami'nin "*Hamidabâd Sancağı Muhterem Ahalisine Beyannamesi*"⁵⁶ bu örneklerden bir kaçıdır.

55 Mehmet Başaran, "Tire'de 1908 ve 1912 Seçimleri ve Bir Propaganda Metni", Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı:43, Temmuz 1997, ss.38-43.

56 Hasan Babacan ve Servet Avşar, "İkinci Meşrutiyet Seçimlerinde Bir Mebus Portresi: Böcüzâde Süleyman Sami ve Seçim Beyannamesi", 100.Yılında II.Meşrutiyet Uluslar arası Sempozyumu, Bildiriler, 22-24 Ekim 2008, Marmara Üniversitesi Yayınları No:771, İstanbul, 2009, ss.339-364.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynaklar

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO), 4069/305125.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maarif Nezareti, Mektubi Kalemi (MF. MKT), 428/9;1090/15.

II. Gazete, Dergi ve Süreli Yayınlar

Anadolu

Düstur, I.Tertib

Hak

İktilam

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (MMZC), Devre: I, II.

Takvim-i Vekayi

Tanin

Yeni Gazete

III. Kitaplar

AHMAD, Feroz, *İttihat ve Terakki (1908-1914)*, (Çev:Nuran Yavuz), Kaynak Yayınları, Ankara, 1984.

BİRİNCİ, Ali, *Hürriyet ve İtilâf Fırkası*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1990.

DEMİR, Fevzi, *Osmanlı Devletinde İkinci Meşrutiyet Döneminde Meclisi Mebusan Seçimleri (1908-1914)*, İmge Kitapevi, Ankara, 2007.

ERASLAN, Cezmi - OLGUN, Kenan, *Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Parlamento*, 3F Yayınevi, İstanbul, 2006.

GÜNEŞ, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.

KANSU, Aykut, *1908 Devrimi*, 3.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C. VIII, Ankara, 2000.

KİLİ, Suna, *Türk Anayasaları*, Tekin Yayınevi, İkinci Basım, Ankara, 1982.

- TINAL, Melih, *İzmir Atatürk Lisesi Tarihçesi*, İzmir Atatürk Lisesi Eğitim Vakfı Yayınları 1, İzmir,1999.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Partiler İttihat ve Terakki*,Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Partiler*, C.I, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.
- TUTSAK, Sadiye, *İzmir’de eğitim ve eğitimciler (1850-1950)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1996.
- YUSUF RIZA, Manisa Livası Müntehib-i Sanilerine Sunulan Seçim Beyannamesi, 12 Şubat 1327 (25 Şubat 1912).

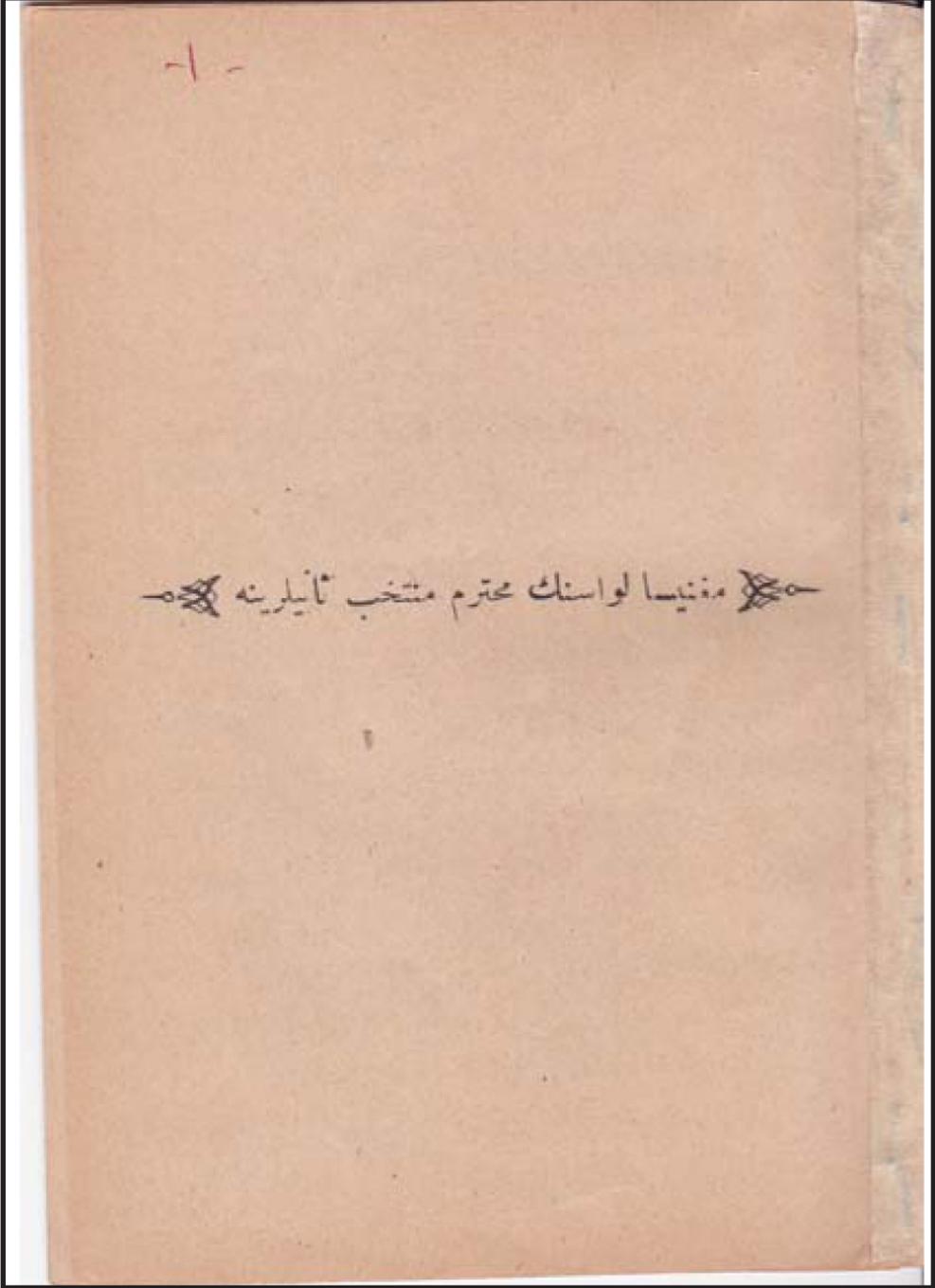
IV. Makaleler

- ALKAN, Mehmet Ö.,“Hürriyet ve İtilâf Fırkası’nın İlk Programı ve Nizâm-nâmesi”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, No:2, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994.
- ARMAĞAN, Servet, “Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri”, *Armağan Kanun-u Esasî’nin 100. Yılı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara,1978, ss.147-168.
- BABACAN, Hasan - AVŞAR, Servet, “İkinci Meşrutiyet Seçimlerinde Bir Mebus Portresi: Böcüzâde Süleyman Sami ve Seçim Beyannamesi”, *100.Yılında II. Meşrutiyet Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, 22-24 Ekim 2008, Marmara Üniversitesi Yayınları No:771, İstanbul, 2009, ss.339-364.
- BABANZADE, İsmail Hakkı, “İntihabat ve Rum Cemaati”, *Tanin*, 12 Mart 1328.
- BAŞARAN, Mehmet, “Tire’de 1908 ve 1912 Seçimleri ve Bir Propaganda Metni”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, S.43, Temmuz 1997, ss.38-43.
- DEMİR, Fevzi, “İzmir Sancağı’nda 1912 Meclis-i Mebusan Seçimleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi*, C.1, Sayı:1, İzmir, 1991, ss.155-182.
- EMİROĞLU, Kudret, “Trabzon’da Sopalı Seçimler”, *Tarih ve Toplum*, C.17, S. 97, Ocak 1992.
- GÜNEŞ, İhsan, “1912 Seçimleri ve Eskişehir’de meydana gelen Olaylar”, *Belleten*, CLVI, S.216, TTK Yayınları, Ankara, 1992, ss.459-482.
- HÜSEYİN CAHİT, “Muhtaç Olduğumuz Muhalefet”, *Tanin*, 12 Mart 1328 (25 Mart 1912).
- HÜSEYİN CAHİT, “İntihabat ve İttihat ve Terakki”, *Tanin*, 25 Mart 1328 (7 Nisan 1912).

- KAYALI, Kurtuluş, “Hürriyet ve İtilaf”, *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, ss.1436-1444.
- KOÇU, Reşat Ekrem, “Türkiye’de Seçimin Tarihi 1877-1950”, *Tarih Dünyası Dergisi*, C.I, S.5-6, İstanbul, 1950, ss.180-183.
- KODAMAN, Bayram, “II. Meşrutiyet Dönemi (1908- 1914)”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss.165-192.
- OLGUN, Kenan, “II. Meşrutiyet Dönemi Seçim Sistemi ve 1912 Seçimlerinde İzmit Sancağı’nda Uygulanışı”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S.39, İstanbul, 2004, ss.139-154.

EKLER

Yusuf Rıza Bey'in Seçim Beyannamesi



3-

مغنیسا لواسنک محترم منتخب نایلرینه

وطنپرور افندیلر !

مبعوث اولمق ، بویوک بر ملنک و وطنک درت سنه لاک
مقدراتنه حاکم اولمق و هر درلو مسئولیتی درعهده ایله مک ،
منفعت دین و دولت ایچون چالشمغه و جودینی وقف ایله مک
دیمک اولدیقتن بو چوق شرفلی مقامه نائلیتی هر کس آرزو
ایدز .

فقط هر ایسته یین بالطبع مبعوث اوله ماز . و انتخاب ایدیله من .
شو حالده شرفی نسبتده مسئولیتی ده آغیر اولان بو وظیفه
اهلنه ، ایفاسنه اقتداری درجه کفایه ده اولان کیمسه یه تودیع
ایدملی که ، وطن ملت و دولت محتاج اولدینی سلامت و سعادت
نائیل اولسون . بوقسه عکس تقدیر امیدلرک زیر وزیر اولمسی
آنی ایچون مدهش اوچوروملر ، وطن ایچون تهلکه لی حاللر
حصولنی نتیجه ویریر . انتخاب مبعوثان مشروطیتک و جودیله
قائم ملنک بر حق صریحیدر .

ایسته بوحق ، بد اختیارمنه تسلیم اولنان بو وظیفه
وطنیه حسن ایفا ایدیلیرسه وطنک اکتساب حیاته ، مملکتده

— ٤ —

مشروطیتک تأسس وادامه-نه چایشلمش ، خدمت ایداش
اولور، مات لایق اولدینی ترقی و-مادتی بولور ، وطن معمور
اولور ویاشار .

آلتیوز اوتوز بر سنه دنبری عمر سورن عثمانلی ماتنک
حیاتی ووطنک شان وشوکتی ، اعتلاسی
ای منتخب تانی اولان ذوات محترمه !

بونلر هپ ملتک سزه وجدانکزدن، ایمانکزدن، حیثیتکزدن
امین اوله رق اوت سزه تسلیم ایتمش اولدینی وظیفه نك حسن
ایفایله وجود بوله جقدر .

بونک ایچون استقامتدن آیریلمايکیز !

طوغریلغک مقتضایله ذوقیاب اوله جنی شه-سز اولان
حب وطن ، سعادت ملت طویغورلیله متحسس بولنان قلب
وجوداندریکزک خادمی ونابی اولکیز !

مبعوث اولمق ایسته یین ویاخود یایلمق ایسته نیلن ذاتک
حسن نیقی ، تربیه سیاسیة واجتماعیه دهکی به-رسی یعنی وطن
وملتک احتیاجات اساسیه-نی ایفایله ، تأمینه کافی درجه ده علم
وعرفاتی ، فضل وکالی وقوه نطقه سی وشمدی به قدر وطنه
واولادینه قارشو ایفا ایلدیکی خدمات مبروره سی اولوب اولما-
دیغنی تدقیق ایدیکیز !

آکا کوره نام معناسیله بر عثمانلی مبعوثی انتخاب ایدیکیز !

— ۵ —

که مات سنزی ، تاریخ جهان نامکزی الی الابد خیر ایله یاد
ایسون !
وطن سزک کبی عالی، یاک وجدانی اولاده صاحب اولدیغنی
کورهرک مسعود و سرور اولسون !

— ترجمه حالم و معروضاتم —

۱۲۸۵ تاریخنده شمینده طوغدم پدرم تجارت و زراعتله
مشغول و صاحب اولدیغنی بش اون غروشلق املاک و اراضیغنی
اداره ایدر ناموسیه یاشامش قره ییغنی قاملیا سندن قره احمد
اغا نام کسه در .

شمینده تحصیل ابتدائی و رشدی بی اکیال ایله کدن صکره
حاجی عبدالرحمن حلی و حاجی ناشد و حاجی ازیلیا و حسنی
افدیله کبی اسانده دن عربی و فارسینک مقدماتی کورهرک
اکال تحصیل ضمنتده ۱۲۹۹ تاریخنده پدرم بی درسماده
کوندردی .

سلسره لی مرحوم عارف والان درس و کالتده یوانان
حاجی علی مناسترلی حاجی اسماعیل حقی و درامه لی حسین حسنی
افدیله کبی اسانده کرامدن علوم عربیه و فقهیه تفسیر و حدیث
تحصیل ایله یوب بوسنه لی صالح حلی افندی مرحومدن اجازت
آلم .

— ٦ —

مولوی مرحوم اسعد دده و سلیمانیهلی مرحوم حسنی
افتدیلر کبی ذوات مقتدره دن سنه لرحه فارسی او قویه رق اجازت
آلدم .

کوچوک آیاصوفیهلی شیخ حاجی کامل و موالی عظامدن
عاصم افتدیلر کبی ذاتلردن علم تصوف او قودم .

مدرسه درس لرینه سی و دوام ایدرکن دارالمعلین رشدییه
قسمنه بالامتحان قبول اولوب رشده معلمکی شهادتنامه سی
اخذ ایتدکن صکره تحصیل عالی تعقیب ایتک ایچون دارالمعلمین
عالیه قسمنه کیردم . اوراده او قودم و چوق چالیشدم . قاضیمسکر
اسعد ، معلملر معلمی سایم ثابت میردوسی زاده عبدالرحمن
تریاه فاروقی زاده عبدالله حسین سلطان سلیملی سعید و بزده
اک بیوک تاریخ شناس عزیمی . حکیم باشی صالح ، ریاضی شهر
صالح ذکی و امین و فرید و الان مالیه ناظری بولنان نائل بکار
کبی معلملرک تعلیم و تدریس لرندن چوق شکر بحق استفاده
ایده رک عالییه قسمندن علی الاعلی شهادتنامه ایله « برنجی » اوله رق
نشأت ایلدم .

۱۳۱۳ تاریخنده از میر مکتب اعدادیستک مدیر معاون
تالنتکی مأموریتنه تعیین اولندم .

صره ایله تانی ، اول ، مدیر تانی و مدیر اولدم . تاریخ ،
جغرافیا اصول دفتری ، علم اخلاق ، ترکیبه ، عقائد ، حساب ،
علم اقتصاد و سازه کبی درس لری بر چوق سنه لر او قودم .

— ۷ —

۱۳۲۴ سنه-نك اون دوت تشرین اولنه قدر از میر اعدا-

دیسنده مدبر بولنیوردم .

نشوة حربته حریتك مناسنی آكلایه مایان بعض نور-
یدكانك مكتب طابه سنه یاقیشمایان بر چوق مطالب و اوضاعنی
آكلادوب تربیه لرینی ویره جك قاپورده قاپالی بولندیغندن
چونكه ۴۵ كونده ایکی معارف ناظری دكیشمش مرکز
ولایتده بالعموم ارکان ولایتك هرری بر طرفه ساووشمش،
معارف مدیری ضرب و طرد اولتمش ، قیشه میدانی وقوعانی
ظهور ایتمش هرکس نه بایدیغنی و یایاجغنی شاشیرمش والی
روؤف باشابه مكتبك حالتی آلتنجی دفعه آكلایمه کیردیکمده

— خواجه افندی سنز ، هانکی مكتبك مدیریسکر ؟ بو
حالر هانکی مكتبده اولیور ؟ — کی تحف حالر کورونمش
و نظارته جکدیکم تلغرافلرده جوابسز قالدیغندن نیک و بدی
غیر مفارقی بر قاج طلبه نك مكتبده تشکیل ایتدکلی نایجا
جمیتك مقررات سقیمه سی نتیجه سی اوله رق مكتب مأمور-
لرندن بر قاجنك طرفزدن طرد ایدیلرینی طلب ایلمه لرینه
و مكتبده بی پروا آشیروب طاشیردقلرینه تحمل ایده میهرک برکون
بوتون طلبه بی دیوان ایدوب اوزون پک اوزون و برازده
متأسفانه و متهورانه سوزلرم نصیحتلرم خارجدن بعض
سیکمغز حساد بدافکارم طرفلرندن سوء تلقی ایتدیریلهرک

— ۸ —

طلبه نك دها زباده شيارديغنى كورنجه ديوانك ايكنجى كونى
استعفا ايدرك مکتبدن آريلدم .

۱۳۱۵ تاريخنده ذكور اولادمزى تعليم ايتك ايجون
ازميرده دارالعرفان نامنده بر خصوصى مکتب تاسيس ايلدم .

۱۳۱۷ تاريخنده قيزلى اوقوتقى، آنلى ده

علم و عرفانك قاديلىر نوردن ميناسيدر

قيزلك تحصيلى انسانيتك اعلايدير

حقيقتجه اركك اولادمزله دماغده مساوى بولندرمق

ايجون وبر قناده اوچوله ميه جغنى يقينا بيلديكمدن» بدرقه عرفان
نامنده بر قيز خصوصى مکتبى تاسيس ايلدم .

اوده . شك اهالى محترمه نك احوال روحيه نى استعداد

وقابليتى تدقيق ايدرك

« بر مکتب آجان ايكي حبسخانه قاپار »

حكمتى مقتضاسنجه اوده مشده» دارالعرفان اوده مش شعبه نى»

ناميله بر مکتب آچدم . زده هنوز اك زنكين آدملك بيله

يايامادقلى بر بويوك خيركه سكر بوز ليراي عنانى صرفه

ايدرك اوده مشده مشروطيت محله سنده كوزل وكنيش بر

مکتب بناسى ده بايدرمغه هدامن فضل ربى موفق اولدم .

۱۳۲۵ تاريخنده آلاشهرده «دارالعرفان آلاشهر شعبه نى»

ناميله بر خصوصى مکتب دها تاسيس ايلدم .

— ۹ —

ازمیرده دارالعرفانده اون درت و اوده مشده یدی و آلا-
شهرده آلتی معلم ازمیرده بدرقه عرفانده اوچ معلمه که جمعا
اوتوز بر نفر معارف خادمینی آرقداشلرم ایله ملت یولنده .
حق یولنده اعتقادجه شو وطنه بو کون اک بویوک و خیرلی
خدمت اولان نثر عرفان یولنده عمر کچیریوروم .

آچدیغ مکتبلره دوام ایدن طلبه نك مقدری سکر یوزه
قریبدر. درجه تحصیلرینی کیدوب کورملی ! یاخود اورالردن
تحقیق ایتملی !

شمدی به قدر ذکور واناک اعدادی و رشدی و ابتدائی
اون یك شهادتنامه دن فضله شهادتنامه لره بلطفه و کرمه تعالی
وضع امضا ایلدم .

اوقوتدیغ آدملردن بو کون قائمقاملر ، جزا رئیسلی ،
مدعی ، عمومیلر ، مدیرلر ، ضابط ، مهندس ، طبیب ، اجزاجی
زراعت متخصصلی ، تجار صنعتکار ، اصناف خلاصه مسلك
صاحبلی ، ایش آدملی یك چوق اولوب آنلرک وجودلری
وموفقیتلری ایله جدا مغتخر والمه اسپرکه سون موجب حزن
وکدر حاللی ایله مکدر ومغموم .

علمک وسعی ، فکرک قوتی نسبتنده علوم وفنون
مختلفه دن یکرمی درت عدد کتاب تحریر وتالیف ایلدم . اون
سکر عددینی طبع ایستدیرمکه موفق اولدم . چوق شکر اولاد
وطن کندی مکتبلرنده اوقویوب استفاده ایدیورلر .

مکتبلی انشالله الرحمن اون دانه قدر کشاد و تأسیس
ایتمک نیتدمیم « جناب حق موفق بوورسون » مبعوث اولمغه
نیتیم یوق ایدی فقط صاروخان سنجاغک قدر شناس محترم
اهالیسندن بر چوق ذوات محترمه بنی بو وطنی وظیفه نک
ایفاسنه تشویق و ترغیب ایستدیلر. بنده مستعیناً بعنایة الله تعالی
ایشه قرار ویردم و صاروخان سنجاغندن مبعوث اولمئی نیت
ایلدم .

آلاشهر، قولة، اشمه، تیمرجی کوردوس، صالحی قصبه
ومغنیسا شهرلرینه نواحی وقراسندن بعضلرینه کیتدم بروجه
بالا صره ایله اوغرادم. متصاحبه لرده بوئندم اهالیدن مشروطیت
زمانه یاقیشیر بر صورتده بنی مبعوث انتخاب ایله لرینی طلب
ایلدم. صومه وقرق آغاج واقحصار قضالری اهالی محترمه سیله ده
انشالله بقده شرفیاب اوله جفمدر .

نیتیم خالصدر. کندیمه بر قناعت کلدی. مبعوث اولورسه
انشالله خدمت ایده حکم اک زیاده آکلادیم شی معارفدر .
اولاد وطنک بو نعمته اولان احتیاجنی پک کوزل تقدیر ایلدم
کندیمی بو اوغوره وقف ایتمم خصوصی مکتبلرمک باشلرندن
دوت سنه ده دردر، آلتیشر آی آیریلقلغم اونلرک اداره سنه
بر سکتته ویرمیه جک چونکه اونلرک باشلرندم مقتدر، تجربیلی
بنم کی وبلکه بن دن دها زیاده چالیشقان نثر معارفه حصرو حود
ایتمش بنم فکرکم عینی برر فکره مالک برر مدیرلری وار بن

امینم اونلر بئم یوقلمغی آکلاتیمه جقلر بناءً علیه بئم شو، نشر عرفان خصوصنده کی شوق وعشقی برقاچ مکتبه حصر ایله مک موافق منافع وطنیه اولمادیفندن بونی بالعموم اقطار وطنه توزیع ایلمک وبالخاصه مغنیسا سنجاغی ایچون صرف ایلمکی مناسب بولدم یول یاباجئم، معسارقه خدمت ایده جکم، هر درلو قنالقلرک اوکنی آله ییله جک وساططی تأمین ایده جکم عموه انقراضه یوز طومش اوقافی اصلاح و مدرسه لری اعمار واحیا ایده جکم، آسایشی یولنه قویه جئم .

زراعت بالخاصه اوزوم محصولاتی خصوصنده قطعاً شو اییلکری یاباجئم، تعهد ایده رم دیمیورم . فقط بونلر ایچون قطعاً چالیشه جئم عقلمک ایردیکی، وجدانک امر اییدیکی دینک دوندیکی قدر دوشونوب سویله یوب چالیشوب بونلرک اولماتنه، درسمادته بولندقجه موکللم طرفندن کوستریله جک وطن احتیاجانی تأمینه غیرت ایده جکم اونلره هر وقت جوابلر ویره جکم اونلرله همدرد اوله جئم سنه نهایتلرنده یالکز قصبه وشهرلره دکل دائرة انتخابیه مک کوپلرینه قدر کیده جکم کوپلی بی مسکنی باشنده بوله جئم :

هر مبعوث مجلس مبعوثانده بر فرقه یه منسوبدر بئم فرقه م اتحاد و ترقی فرقه سیدر مبعوث اوله ییم اولمایه ییم او جمعیتک پروگرامنه مطیع قاله جئم .

چونکه وطنمک تعالیسنی، ملتکم ترقیدسنی او پروغرامی

تطبیقده بولدم . کلام قدیمه ال باصه رق وجدانمی ، دماغمی
 اللربمک آراسنه آلاق بی یارادان اولوتکریمک برلکنه .
 عظمتنه یمین ایدهرک او پروغرامه صادق قالمی تعهد ایلدم .
 پرزغرامه و جمعیتک حقیقه محترم و مقدس شخص معنویسنه
 مطیع و احترامکار قالاچم فقط افرادندن بنم کبی بریسی
 جیقوبده . یوسف رضا ! سن ایکی کره ایکی آلتی ایدر دیبه .
 جکسک کی بر تکلیفده بولنه جق اولورسه او بولنی شاشیرمش
 معزز قارده شمی طوغری بوله ، صاغلام حسابه دعوت ایتمک
 غیرت ایده جکم کبی ایکی کره ایکنکده آلتی دکل درت ایدر
 اولدیغنده ثابت قدم قاله جغمدر چونکه او پروغرامک امری ،
 رضاسی طوغریلقده در . بن طوغری فیکرده قالاچم یا کلایش
 تلقینانه روی رضا کوسترمیه جکم .
 مذسوب اولدیغ جمعیتک مرکز عمومیسی احتمال بی مبعوث
 انتخاب ایدیلک ایچون ارانه ایتمز . چونکه مرکزده بولنان
 ذوات محترمه بی نه بیلسینلر !

اونلر طبیعی یقیندن طانیدقلری وهر حالارینه کاهی حقها
 واقف اولدقلری ذواتی ارانه ایده جکلدر بن ، اهلیدن «درت
 کشی کوسترمیه جکلرمی» ایشته او دردک بریسی اوله رق بی
 انتخاب ایتمولر دییورم . اختیار اللرنده در اونلری ویره جکلری
 درت کیشیلک بر رأی بوسله سنه «دارالعرفان مؤسسسی یوسف
 رضایی نه ایچون یازدیکز ! دیهرک مواخذه ایده جک مستبد

بر قوت چوق شکر بوکون عثمانلینک . مبارک یوردنده موجود
 دکدر بن بی همه حال انتخاب بوورکر دیمه یورم شاید انتخاب
 ایدم جک اولورسه کر هر حالده قطعاً یاندیزی صاندالیه کوز تمیه جک
 مبعوثلقدن باشقه برشی دوشونیمه جک مبعوثلنی منافع شخصییه
 و خصوصیه سنه آلت اتمیه جک، مجلس مبعوثانده هر حالده آری
 آری اللبشر بیک عثمانلینک و حقیقتده اوتوز بش ملیون اولاد
 وطنک و کیلی اولان ذوات محترمه الله شخصیاته کیرشمیه جک
 اونلرک آره سنده شاید بویله شخصیات ایله اوغراشیرکن شو
 مبارک خدمته محتاج وطنه خدمت اتمکدن اوزاق قاله جق
 بعض کیمسه لر ینه بولنه جق اولورسه اونلری وظیفه وطنیه یه بحق
 دعوته چالیشه جق چالیشوب چالیشوب بر سنه ظرفنده بر ایش
 کورمه یه جک مجلسک ایشدن ، موفقیتدن نمود بالله اوزاق
 قلمس اولدیغنی جزم و اعتقاد ایدم جک اولورسه ایکنجی سنه
 قطعاً کتمیه جک، اسباب و موافقی کندیسنی انتخاب ایدن ملته
 یانه یاقیله آ کلاندقدن سوکره قطعاً کتمیه جک اللهنی شاهد
 ناموسنی کفیل و یرمش بر کیمسه انتخاب ایدم جک کوزی علناً
 ادعا و اعلان ایدیورم بناء علیه سز و جدان و اذعانکری ایمانکر ایله
 جمع ایدم رک انتخاب بوصوله سنک دردنجی اسمنی دارالعرفان مؤسسی

بِقَسْمِ قَدْرَضَا

دییه یازاجق اولورسه کر هر حالده وظیفه وطنیه کوزی بحق ایفا

— ۱۴ —

ایتمش اوله جفکری اعتقاد ایلدیکمی بیان ایدهرم واشبو بیاننامه بی
محترم اهاالینک اللرنده برر وثیقه مقامنده حفظ ایملریخده
آریجه رجا ایلم محترم وطن پرور افندیلر !

فی ۱۲ شباط سنه ۳۲۷

ازمیرده

دارالعرفان مؤسسی

یوسف رضا